

SEMINARJU TAL-QALB TA' ĠESÙ

It-tieni ċiklu

Daniel Sultana

IL-KOMPENSACZJONI OKKULTA

Kaž Morali pprezentat bħala parti
mill-kors tat-Teologija Morali:
Id-Dritt u l-Ġustizzja

**Rabat – Għawdex
Novembru 2012**

Werrej

Każ	2
Introduzzjoni	3
1. Is-Serq	4
2. Il-Kompensazzjoni Okkulta	6
3. Il-Kuntratt tax-Xogħol u l-Paga Ġusta	8
Konklużjoni	11
Biblijografija	12

1.

Każ

Ġużeppi jaħdam ma' kuntrattur tal-bini; u meta beda jaħdem miegħu, kien għamel *agreement* dwar is-salarju tiegħu, li kellu jkun il-paga minima. Għadda ż-żmien u Ġużeppi jaħdem hafna u bil-għaqal, imma l-kuntrattur baqa' jhallsu bil-paga minima. Billi Ġużeppi jagħmel *part-time* biex ikollu flus għall-htigijiet tal-familja tiegħu, hu japprofitta ruħu mill-materjal tal-kuntrattur.

Meta Ġużeppi kellem lil Dun Titu qallu li hu għandu dritt jithallas minn taħt (*occult compensation*). Dun Titu qallu li ingustizzja ma tissewwiex b'ingustizzja oħra.

X'inhu s-serq? X'tgħid il-Knisja dwar il-kompensazzjoni okkulta?

Introduzzjoni

Wiehed mid-drittijiet ta' kull haddiem, kif insibu fit-tagħlim soċjali tal-Knisja, huwa li dan ikollu remunerazzjoni ġusta għax-xogħol li jkun għamel.¹ Huwa fuq dan il-prinċipju li jitfassal il-kuntratt tax-xogħol: “Il-kuntratt ta' servizz jobbliga lil parti biex twettaq tajjeb is-servizz stipulat u lill-parti l-oħra biex tħallas ir-rikumpens ġust li jiġi miftiehem.”²

Fil-każ tagħna, huwa allegat li għall-inqas parti minn dan il-kuntratt mhux qed tiġi mharsa; jiġifieri, il-paga li qed jirċievi l-haddiem mhix waħda li tikkorrispondi max-xogħol li hu kien u għadu jagħmel – fi kliem ieħor, ir-rikumpens mhux wiehed ġust. Skont il-każ, il-haddiem qed iħossu moralment intitulat li jithallas hu b'idejh u minn taht biex hekk isewwi l-ingustizzja li qed issirlu; anke jekk dan l-istess fatt għandu l-apparenza kollha ta' serq u jagħmlu hati f'għajnejn il-ligi ċivili.

Sabiex ikun possibbli li nwieġbu għal każ bħal dan, wiehed irid jiżen diversi fatturi. L-ewwel nett naraw x'inhu s-serq; wara ser ngħidu x'inhu t-tagħlim tal-Knisja dwar il-kompensazzjoni minn taht u meta din hija moralment possibbli. Peress li l-ingustizzja li qed nikkunsidraw fil-każ tagħna hija waħda marbuta mal-paga ġusta, irridu nistudjaw ukoll l-elementi li jagħmlu mill-paga waħda ġusta.

¹ Ara ĠWANNI PAWLU II, Ittra Enciklika *Laborem Exercens* (1981), 19 : <http://www.vatican.va>: “The key problem of social ethics in this case is that of *just remuneration* for work done. In the context of the present there is no more important way for securing a just relationship between the worker and the employer than that constituted by remuneration for work.”

² BERNARD HÄRING, *The Law of Christ*, III/Special moral theology, Cork 1963, 461: “The service contract obliges the one party to render the stipulated service conscientiously and the other party to pay the just recompense agreed upon.”

1

Is-Serq

1.1 Definizzjoni

Kemm-il darba, l-Iskrittura Mqaddsa ssemmi d-dnub tas-serq. Is-serq huwa fost l-offiżi msemmija fid-Dekalogu, kemm fil-kmandament “La tisraqx” (*Eż* 20,15; *Dewt* 5,19), kif ukoll fl-ghaxar kmandament li jipprojbixxi li wiehed jixtieq il-ġid ta’ ghajru (*Eż* 20,17; *Dewt* 5,21). Fil-Vangeli, Ġesù jikkonferma dan il-kmandament (*Mt* 19,18; *Mk* 7,20s), waqt li San Pawl iqiegħed is-serq fost id-dnubiet li jeskludu mis-Saltna ta’ Alla (*1Kor* 6,10).

Is-serq huwa definit bhala *l-att li bih wiehed jagħmel tiegħu l-ġid li hu ta’ haddieħor meta m’ghandux dritt għalih, u kontra r-rieda raġonevoli tas-sid*. Dan jista’ jsir b’mod sigriet jew le, kif ukoll bl-użu tal-forza jew le. Meta hemm l-użu tal-forza, il-gravità tal-att hija għola.³

1.2 Tipi differenti ta’ serq

Nistgħu naqsmu s-serq fi tliet tipi: l-ewwel hemm *is-serq sempliċi*, jiġifieri meta wiehed jieħu dak li hu ta’ haddieħor b’mod sigriet; it-tieni hemm *is-serq fil-miftuħ*, jiġifieri meta wiehed jieħu dak li mhux tiegħu billi jagħmel ingustizzja personali kontra s-sid tal-ġid misruq; u fl-aħħar hemm *is-sagrileġġ*, jiġifieri meta hemm serq ta’ oġġetti sagri jew serq li jsir f’postijiet sagri. Taħt ċerti aspetti, li ċċaħhad lill-haddiem minn paga ġusta taqa’ taħt it-tieni kategorija ta’ serq.⁴

Is-serq huwa *ex genere suo* għemil hazin moralment gravi, u dan għaliex is-serq ma jmurx biss kontra l-ġustizzja kommutattiva imma wkoll kontra l-ġustizzja soċjali (billi dan inaqqas is-sigurtà fil-pajjiz u s-serħan il-moħħ tal-individwi, iġieghel

³ Ara Ibid., 478. Ara wkoll KARL H. PESCHKE, *Christian Ethics. Moral Theology in the Light of Vatican II*, II/Special Moral Theology, Bangalore ⁴2004, 742.

⁴ BERNARD HÄRING, 478.

lill-Istat iżid l-infurzar tal-ligijiet, u l-bqija).⁵ Il-gravità tal-materja tista tkun assoluta gravi għal kulhadd jew relativa gravi skont l-individwi. Madanakollu, meta wiehed jiġġudika l-gravità tas-serq, hu jrid jikkunsidra diversi aspetti, fosthom, il-kwantità, il-ħsara lill-proxxmu, il-ħsara lis-soċjetà u anke l-motivazzjoni.⁶

Dwar dan Enrico Chiavacci jgħid⁷ li fil-morali tradizzjoni l-ħażen tas-serq huwa doppju: hemm l-arrikkiment propju li wiehed ser jakkwista xi haga u l-ħsara fuq l-ieħor. Il-ħażen speċifiku fis-serq, aktar mill-ħsara fuq haddieħor (li tista' ssir b'modi oħra li mhumiex serq); huwa r-rebgha u x-xewqa għall-ġid, li jkunu tant qawwija li biex jiġu sodisfatti wiehed ifieri d-dritt ta' haddieħor. Id-differenza li hemm bejn is-serq u kull tip ieħor ta' vjolazzjoni tad-drittijiet ta' haddieħor hija t-tfittxija, b'min jisraq, li jistgħana aktar.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid., 480.

⁷ ENRICO CHIAVACCI, *Teologia Morale*, III(1)/Teologia morale e vita economica, Assisi ²1985, 205.

2

Il-Kompensazzjoni Okkulta

2.1 *Definizzjoni*

Il-kompensazzjoni okkulta hija l-għemil li bih *wiehed jieħu bil-moħbi dak li suppost ingħatalu*.⁸

Normalment, dan m'għandux isir qabel ma wiehed ikun għamel minn kollox biex jissodisfa d-dritt tiegħu b'metodi oħra. Jekk hemm xi dejn li mhux qed jiġi mħallas, wiehed għandu jappella għal-liġi ċivili billi hija l-funzjoni ta' din il-liġi li tiddefendi liċ-ċittadini mill-ingustizzji. Madanakollu, hemm sitwazzjonijiet li fihom huwa leċitu li, f'dan il-qasam, u taħt ċerti kundizzjonijiet, xi hadd jieħu l-liġi b'idejh.

2.2 *Kundizzjonijiet*

Il-kundizzjonijiet li jiġġustifikaw il-kompensazzjoni okkulta huma dawn:⁹

i. Irid ikun hemm dritt żgur u strett

Jekk id-dritt huwa dubjuż, jew huwa dritt tal-imħabba u mhux tal-gustizzja, wiehed ma jistax jirrikorri għall-kompensazzjoni okkulta. Kemm Karl Peschke kif ukoll Bernard Häring jagħtu xi eżempji ta' meta hemm dan id-dritt żgur: jekk paga miftehma ma tiġix imħallsa, jew isir xogħol iżjed mingħajr zieda fil-ħlas, jew meta xi hadd kien sfurzat mill-bżonn jew mill-biża' biex jaċċetta b'kuntratt paga li mhix ġusta. Bil-kontra, allura, ma jkunx hemm dritt għall-kompensazzjoni okkulta meta xi hadd ikun sempliċiment ġie mwiegħed xi għotja frott il-gratitudni, jew meta wiehed jagħmel aktar xogħol minn dak li hu miftiehem b'mod volontarju.

ii. L-impossibilità li ssir ġustizzja b'mod ieħor

⁸ Ara BERNARD HÄRING, 474. Ara wkoll KARL H. PESCHKE, 756.

⁹ Ara Ibid.

Wiehed għandu jirrikorri għall-kompensazzjoni okkulta meta jkun hemm impossibiltà jew inkonvenjent kbir li huwa jakkwista għustizzja b'metodi oħra. Jekk xi hadd ma jħarisx din il-kundizzjoni, waqt li jkun qed jikser il-għustizzja legali, ma jkunx qed imur kontra l-għustizzja kommutattiva.

iii. Il-ħtieġa reali għall-ħaġa

Min jieħu minn taħt dak li għandu dritt għalih, irid ikollu wkoll il-ħtieġa preżenti u reali ta' dak li huwa jieħu. Fi kliem iehor ngħidu li wiehed li jirrikorri għall-kompensazzjoni okkulta ma jistax ikun immotivat mir-rebġha jew mix-xewqa għall-akkumulazzjoni tal-għid, imma mill-bżonn ta' dak il-għid li għandu jkun tiegħu bi dritt.

iv. Ma ssirx ħsara fuq l-oħrajn

Din il-ħsara tista' tkun ta' diversi tipi. Bħala eżempju nsemmu li wiehed ma jistax jithallas b'kompensazzjoni okkulta meta jkun jaf li x'aktarx is-sid tal-oġġett se jissuspetta li ġie misruq minn xi hadd iehor. Bl-istess mod, l-anqas tista' ssir ħsara fuq dak stess li għandu d-'dejn', billi, ngħidu aħna, titteħidlu xi ħaġa meħtieġa biex hu stess jaqla' l-għixien tiegħu, jew billi jkun hemm rikors għall-kompensazzjoni okkulta meta jkun ċar li l-ħlas ma sarx għax sinċerament m'għandux minn fejn iħallas.

Hawn insemmu wkoll li, jekk wara li xi hadd jikkumpensa ruħu bil-moħbi, jiġi mħallas, dan għandu d-dmir li b'xi mod irodd lura dak li jkun ħa doppjament.

v. Il-vantaġġ huwa akbar mill-iżvantaġġi

L-iżvantaġġi jistgħu jkunu diversi, fosthom insemmu t-telfien tal-paċi interjuri jew tal-istima mingħand l-oħrajn. Hawn ta' min isemmi d-dmir li għandu min jirrikorri għall-kompensazzjoni okkulta li jevita l-iskandlu.

2.3 L-ordni morali u l-liġi ċivili

Kif diġà semmejna fil-qosor, li wiehed jieħu b'idejh il-liġi huwa *per se* pprojbit mill-għustizzja legali, ladarba l-Istat jezisti propju biex jippromovi l-għustizzja. Minkejja dan, jista' jkun hemm każi li fihom ir-rikors għal-liġi huwa possibbli biss b'diffikultajiet kbar, bħalma jistgħu jkunu ir-riskju li titlef ix-xogħol jew il-pożizzjoni fix-xogħol, ir-riskju li tiġi mibgħud, jew ir-riskju tat-tpattija.

L-effett mixtieq u l-għan tal-kompensazzjoni okkulta huwa li jitwaqqaf hażen li qed isir, u għalhekk, il-kompensazzjoni okkulta hija bbażata fuq id-dritt li wiehed jiddefendi lilu nnifsu. Madanakollu jibqa' żgur li xi hadd li jagħmel dan mingħajr sanzjoni mill-awtoritajiet pubbliċi jkun qed jirriskja li jitqies ħati ta' serq quddiem il-liġi, kemm meta m'għandux provi biżżejjed li jixdhu għad-'dejn' li kien hemm, kif ukoll minħabba l-istess metodu wżat.

Irridu ngħidu li dawn il-każijiet għandhom ikunu kkunsidrati bi prudenza kbira, u għalhekk huwa ta' għajjnuna kbira l-parir mingħand terza persuna li hija prudenti u dizinteressata. Jibqa' l-fatt li l-kompensazzjoni okkulta, waqt li ma tmurx

kontra l-gustizzja kommutattiva, minn barra tidher li għandha l-karatteristiċi kollha tal-ksur tal-liġi (serq).

3

Il-Kuntratt tax-Xogħol u l-Paga Ġusta

3.1 *Il-kuntratt tax-xogħol*

Kif issemma' fl-introduzzjoni, il-kuntratt tax-xogħol jobbliga lill-haddiem biex iwettaq b'mod tajjeb is-servizz tiegħu, u lil min iħaddmu biex iħallsu b'paga ġusta li tiġi miftiehma. Jekk ir-remunerazzjoni li tissemma' fil-kuntratt mhix waħda ġusta u, m'hemm l-ebda obbligu li titgħolla fuq il-bażi tal-kuntratt innifsu, l-virtù tal-ġustizzja titlob li il-hlas kellu jiżdied b'mod proporzjonat max-xogħol.

Il-kuntratt tax-xogħol hu wiehed li jmur lil hinn minn sempliċi kuntratt ta' bejgħ jew tpartit ta' oġġetti, imma huwa wiehed li jwaqqaf relazzjoni personali bejn il-haddiem u min iħaddmu. Għaldaqstant, l-obbligi morali li l-partijiet għandhom lejn xulxin huma wiesgħa – min iħaddem irid iħares lill-haddiema kontra kull perikli, waqt li l-haddiem irid jirrispetta u jkun fidil lejn min qed iħaddmu. Barra minn dan, il-haddiem irid jagħmel ix-xogħol jew is-servizz li hu ekwivalenti għall-hlas li qed jircievi; waqt li min iħaddem ma jistax jitlob lill-haddiem jagħmel xogħol li jiżboq il-kapaċitajiet tiegħu u jrid iħallsu paga ġusta.¹⁰

3.2 *Il-paga ġusta*

Meta tfaċċat l-ekonomija kapitalista, fil-manwali tal-morali kattolika bdiet tiġi trattata l-problema tal-paga ġusta. Għall-bidu kien sempliċiment jiġi applikat il-prinċipju tal-ġustizzja kommutattiva: l-ugwaljanza bejn ix-xogħol magħmul u l-paga, u dan fuq il-bażi tal-prezz fis-suq. Ir-*Rerum Novarum* (1892), imbagħad, għamlet pass 'il quddiem, u bdiet tara fix-xogħol mhux sempliċiment propjetà tal-haddiem li 'jpartatha' għall-paga, imma fuq kollox l-uniku mezz li għandu l-haddiem biex isostni

¹⁰ Ara BERNARD HÄRING, 461.

l-hajja tiegħu.¹¹ Piu XI fil- *Quatrogésimo Anno* fl-1931 kif ukoll Ġwanni Pawlu II f *Laborem Exercens* 1981, zied jgħid li l-paga minima m'għandhiex tkun biżżejjed għall-haddiem biss, imma wkoll għall-familja tiegħu.¹²

Ljun XIII jgħid ukoll li l-ftiehim (kuntratt) bejn min ihaddem u l-haddiem dwar l-ammont tal-hlas li għandu jirċievi l-haddiem għal xogħlu mhux biżżejjed biex il-paga miftiehma titqies bħala paga ġusta, għaliex paga ġusta ma tistax tkun anqas mil-htieġa għall-hajja tal-haddiem. Ir-raġuni għal dan hija l-ġustizzja naturali li tiġi qabel u hija 'il fuq mil-libertà ta' dawk li jidhlu fil-kuntratt.¹³

i. Il-ġustizzja kommutattiva u l-paga ġusta

Kif isostni Bernard Häring, il-prinċipju bażiku tal-paga ġusta jibqa' l-ġustizzja kommutattiva (*quid pro quo*) – min ihaddem irid jagħti lill-haddiem l-ekwivalenti għax-xogħol li jagħmel. Għaldaqstant, min ihaddem ma jistax jagħmel qliegh minn fuq xogħol haddiehor, imma biss minn xogħol jew minn fatturi oħra li hu jkun wettaq jew li huwa responsabbli tagħhom (eżempju, il-makkinarju mixtri). Minkejja li mal-fattur tal-ġustizzja kommutattiva, jidhlu fatturi oħrajn li jiddeterminaw jekk paga hix ġusta jew le; il-ġustizzja kommutattiva hija fil-bażi ta' kull kuntratt dwar il-paga u għalhekk kull ksur ta' dan il-kuntratt irid jiġi rikumpensat. Dan jgħodd ukoll għal haddiem li, taht il-pressjoni taċ-ċirkustanzi, iffirma kuntratt b'paga li mhix ġusta.

Il-paga minima li tindika l-liġi, mhix bilfors waħda ġusta f'kull sitwazzjoni. Il-ġustizzja kommutattiva titlob paga kompensattiva. Jekk ix-xogħol jitjieb, il-paga trid toghla.¹⁴

ii. Il-ġustizzja soċjali u l-paga ġusta

Waqt li l-ġustizzja kommutattiva tista' tgħin fid-deċiżjoni dwar kemm haqqu jiġi mħallas xogħol magħmul minn haddiema fl-istess settur, din mhix biżżejjed biex wiehed jagħmel dan il-kalkolu dwar il-hlas li għadnu jirċievi s-sid tal-kapital, l-intraprenditur, u l-haddiem intelletwali. Għalhekk irridu nitkellmu wkoll mill-ġustizzja soċjali, li titlob li l-kapital jiġi mogħti sehem mill-qliegh li jikkorrispondi mal-kontribuzzjoni tiegħu. Madanakollu, makkinarju m'għandu qatt jieħu prijorità fuq il-paga li għandu jirċievi l-haddiem u l-familja tiegħu.

Il-prinċipju tal-ġustizzja soċjali huwa dan: mhux gust li grupp wiehed minn dawk li qed jipparteċipaw fil-hajja ekonomika (jew f'industrija partikulari) jieħu għalih il-biċċa l-kbira tal-frott tal-intrapriża, waqt li l-gruppi l-oħra li qed

¹¹ Ara GUIDO GATTI, *Morale Cristiana e Realtà Economica*, Torino 1981, 90.

¹² PIU XII, Ittra Enċiklika *Quadragesimo Anno* (1931), 71 : <http://www.vatican.va>: "Every effort must therefore be made that fathers of families receive a wage large enough to meet ordinary family needs adequately." ĠWANNI PAWLU II, Ittra Enċiklika *Laborem Exercens* (1981), 19 : <http://www.vatican.va>: "Just remuneration for the work of an adult who is responsible for a family means remuneration which will suffice for establishing and properly maintaining a family and for providing security for its future."

¹³ Ara GUIDO GATTI, 90. Ara wkoll PONTIFICAL COUNCIL FOR JUSTICE AND PEACE, *Compendium of the Social Doctrine of the Church*, London – New York 2004, 156.

¹⁴ Ara BERNARD HÄRING, 463.

jikkollaboraw fl-istess prodott ma jirċevux dak li hu meħtieġ għal hajja xierqa ta' bnedmin. B'din ir-remunerazzjoni suffiċċjenti għal hajja umana xierqa nifmu li l-haddiem jirċievi l-mezzi kollha biex hu u dawk li jiddependu minnu jkunu jistgħu jgħixu kif jixraq il-hajja materjali, soċjali, kulturali u spiritwali tagħhom.¹⁵ Barra minn dan, il-familja ta' haddiem għandu jkollha l-possibiltà li tfaddal parti mill-paga li tirċievi.

Jista' jigi li fi żmien partikulari, l-ekonomija kollha, jew industrija partikulari, tkun għaddejja minn krizi li ma tħallix possibiltà li min iħaddem iħallas il-‘paga tal-familja’ (paga ġusta) shiħa lil kull haddiem. F'każ bħal dan, ikunu jmorru kontra l-ġustizza dawk il-haddiema li jinsistu, b'mod jew b'ieħor, li jieħdu aktar milli qed jirċievu għal xogħolhom, ladarba dan ikun qed ipogġi f'periklu l-industrija nnifisha, jew l-iżvilupp tal-ekonomija iġenerali.¹⁶

¹⁵ Ara KONĊILJU VATIKAN II, Kostituzzjoni Pastorali *Gaudium et Spes* (7 ta' Diċembru 1965), 67.

¹⁶ Ara BERNARD HÄRING, 464-466.

Konkluzjoni

Wara li rajna dan kollu, u meta nerggħu nħarsu lejn il-każ tagħna, malajr nintebhu li, biex wiehed jiġġudika l-għemil ta' Ġużeppi, irid jikkunsidra diversi fatturi.

L-ewwel u qabel kollox, bejn Ġużeppi u l-kuntrattur li qed iħaddmu hemm kuntratt tax-xogħol li jindika l-paga minima. Dan ifisser li quddiem il-liġi ċivili, il-kuntrattur qed jonora l-kuntratt. Madanakollu, ma jfissirx li huwa qed jonora l-gustizzja kommutattiva. Li kieku qed jagħmel hekk, taħt ċirkustanzi normali, il-paga kienet tizdied kemm minħabba l-bżulija tal-ħaddiem fix-xogħol, kif ukoll minħabba l-esperjenza li kiseb u li allura tippermettilu li jagħmel xogħlu aħjar.

Barra minn hekk, il-fatt li biex Ġużeppi jsostni lill-familja qed ikollu jaħdem xogħol ieħor *part-time*, juri li l-paga minima li qed jirċievi mingħand il-kuntrattur mhux qed tkun biżżejjed għal hajja xierqa tiegħu u ta' dawk li jiddependu minnu – fi kliem ieħor mhijiex 'paga tal-familja'.

Madanakollu, meta niġu biex niġġudikaw jekk Ġużeppi hux intitulat li jirrikorri għall-kompensazzjoni okkulta jew le, irridu nikkunsidraw jekk il-kundizzjonijiet li semmejna humiex imħarsa. Fost l-oħrajn, irridu nistaqsu jekk hix possibbli għall-ħaddiem li jasal li jieħu remunerazzjoni ġusta b'modi oħra, ngħidu aħna, billi jitlob lil min iħaddmu biex jagħmlu ftiehim gdid dwar il-paga. Jekk hija possibbli, din għandha tkun it-triq ordinarja biex huwa jakkwista hlas ġust. Barra dan il-fattur, wiehed irid jara jekk, fiċ-ċirkustanzi partikulari, il-kompensazzjoni okkulta hux qed tkun ta' ħsara għall-kumpanija tal-kuntrattur; kif ukoll jekk hux qed tkun ta' skandlu għall-ħaddiema l-oħra, jew ta' periklu għall-kondotta tiegħu stess.

Biblijografija

CHIAVACCI Enrico, *Teologia Morale*, III(1)/Teologia morale e vita economica, Assisi²1985.

GATTI Guido, *Morale Cristiana e Realtà Economica*, Torino 1981.

ĠWANNI PAWLU II, Ittra Enċiklika *Laborem Exercens* (1981) : <http://www.vatican.va>

HÄRING Bernard, *The Law of Christ*, III/Special moral theology, Cork 1963.

KONĊILJU VATIKAN II, Kostituzzjoni Pastoralj *Gaudium et Spes* (7 ta' Diċembru 1965).

PESCHKE Karl H., *Christian Ethics. Moral Theology in the Light of Vatican II*, II/Special Moral Theology, Bangalore⁴2004.

PIU XII, Ittra Enċiklika *Quadragesimo Anno* (1931) : <http://www.vatican.va>